

Søster, søster

av Dang Van Ty

Dette kapittelet er hentet fra boken Hjemreisen (Metope, 1986) av Dang Van Ty, skrevet i samarbeid med Jørgen Gaare.

Søster, søster

Jeg reiste tilbake til Vietnam, til mine foreldre og mine søsken to år senere. Brevene mine var heller ikke denne gangen kommet frem, men et par dager før jeg kom, hadde de fått beskjed gjennom en bekjent i Saigon. Én visste det riktignok på forhånd: Lillesøster, min nå tyve år gamle søster Gai, hun visste at jeg var underveis. Men at hun kunne vite det, det som satte henne i stand til å se at jeg kom, det var selve ulykken. Hennes tilstand la en angst og forvirringens hånd over oppholdet mitt, hele familien var preget av det og vi led under noe som minst av alle jeg kunne forstå. Jeg var kommet for å feire nyttår, *tết*, sammen med mine nærmeste langt der borte. Men det ble knapt noen feiring dette året.

De første timene – som ble til dager – i Saigon fryktet jeg at reisen skulle bli ødelagt av en langt mer prosaisk grunn. Vesken med medisiner og annet utstyr som er nødvendig for en

som er lammet fra livet og ned, forsvant i løpet av bussturen fra flyplassen og inn til Saigon. Jeg sto hjelpeløs. Uten medisiner, bl.a. mot urinveisinfeksjon, kunne jeg ikke ta sjansen på å tilbringe tre uker på den vietnamesiske landsbygda. Og uten urinposer ville jeg ikke engang kunne reise tørrskodd tilbake til Norge med fly. Etter den første rådvile fortvilelsen fant jeg ut at jeg måtte ringe til Norge, til Mai The, vår reiseleder fra forrige tur. Og til tross for at Norge ikke sto

oppført blant de land man kunne ringe direkte til fra telegrafene, fikk jeg til slutt tak i stemmen hans på den andre siden av kloden. Han sveivet på det store hjulet, fikk skaffet det nødvendige, og flyselskapet, Air France, som var uten skyld i at vesken forsvant, brakte det til Saigon – gratis. De hadde for øvrig allerede hjulpet meg over all forventning: All min bagasje – med seksti kilo overvekt – kostet meg ikke en krone ekstra.

Saigon hadde endret seg på to år. Det var færre hjemløse familier å se på fortauene, men også færre private småforetak. Det var ikke lenger det samme mangfoldet av salgsboder og gatekjøkkener; forretningene hadde fått et mer statlig preg.

På veien ut fra Saigon og hjem til landsbyen la jeg merke til én påfallende forskjell: Overalt var hus under bygging, murhus vel å merke. Forrige gang var det nesten ikke byggevirk-somhet å se. Forklaringen var at folk var engstelige for å sette opp permanente hus fordi staten visstnok hadde planer om å gjennomføre en ny regulering som innebar at husene skulle flyttes og ordnes i grupper. Nå var tydeligvis faren over; folk bygget uhemmet og huler til bulter langs riksveien.

Den mest gledelige forandringen opplevde jeg hjemme hos familien. Her var mye skjedd siden sist. Hovedhuset

var bygget på og utbedret; kjøkken-skuret kunne ikke lenger kalles skur; familiens første, skrale hus som Dat hadde overtatt, var revet og et nytt og bedre satt opp. Inne blinket det i nytt inventar: stoler, bord og ikke minst et forseggjort alter midt på langveggen. Om mellom husene grodde det nå ganske annerledes. Nye arealer var lagt under plogen, planene og elefantlustrerne begynte å få høyde på seg og kjøkkenhaven så ut som et lite mønsterbruk – med nyanskaffet vannpumpe kneisende over brønnen.

Mor og far var tydelig glade for å vise meg alt de hadde fått ut av de pengene jeg la igjen sist. Men Dat var den som virkelig hadde grunn til å være stolt. Som familiens klare – og vel eneste – forretningstalent hadde han for sin skjerv kjøpt tre vannbøfler og solgt dem kort tid senere med en fortjeneste på tre hundre dong. Dermed var han i stand til å anskaffe to okser – som vanligvis er langt dyrere enn vannbøfler – og fortsatt ha noe til over for innredning av det nye huset sitt.

Familien var kommet i en ny og tidligere ukjent situasjon; de hadde opplevelsen av å eie noe. Det kom frem i små episoder og utsagn. For eksempel fortalte mor at noen soldater hadde oppsøkt dem et par måneder tidligere for å hente med seg Anh – han hadde mer igjen av militærtjenesten. Da mor slo en plate i dem og sa at

Anh var av sted for å handle inn griser og sannsynligvis ville bli borte en tid, ville soldatene arrestere mor og far. Mer mor hadde vist dem inn i huset, slått om seg med armene og spurt om hvilken garanti de hadde for ikke å bli rundstjålet mens de var hjemmefra. Soldatene ble svarløse og gikk.

Tredje dagen hjemme fortalte mor at de hadde fått et forvarsel om at jeg skulle komme. Men de hadde ikke festet lit til det, de var sikre på at jeg ikke kunne ventes før neste år. Det var en opprørende historie: En dag, omtrent to uker før jeg kom, hadde lillesøster, Gai, vært og hjulpet en nabo med lukking. Da hun kom hjem, var hun som forhekset. Hun dro knapt kjensel på mor og far, snakket med en fremmedartet, litt tonløs stemme, som hun plutselig hevet opp i sang. Så begynte hun å danse. Sang og dans er ellers noe hun med sitt tilbakeholdne vesen ikke kaster seg ut i.

Gai var blitt en annen person.

Hun var virkelig en annen person. Og denne nye personen som nå bodde i lillesøster, kunne til og med fortelle hva hun het. – Jeg er Hong Dao Nga, hadde den ukjente stemmen sagt, - jeg døde da jeg var atten år. Så hadde hun beroliget foreldrene mine med at hun ikke ville skade Gai, at hun bare var en hvileløs sjel som var på besøk i hennes kropp og som ville forsvinne igjen. Dessuten skulle de ikke bære frykt for fremtiden, for en fremmed langt borte fra var på vei til dem med velstand i store firkanter...

Dagen etter hadde mor og Dat reist med lillesøster til *Ba Su*, en kvinnelig magiker, som drev ut den fremmede ånden og kalte Gai tilbake til kroppen hennes. Den avdøde pikens sjel lot hun leve og slippe inn i tempelet så den kunne søke fred der.

Det var januar-himmel og tyve minusgrader ute da jeg satt i leiligheten min og pakket. Fire store pappesker ble fylt med klær og sko og medisiner og redskaper. Denne gangen visste jeg bedre enn sist hva familien hadde behov for, og jeg hadde brukt god tid på planlegging og innkjøp. Jeans til alle de unge, gensere og tepper, kortstokker, søtsaker, sigaretter og konjakk, og glutamat, en viktig men vanskelig tilgjengelig ingrediens i vietnamesisk matlaging. Hundre meter silkestoff, skaffet hos en kinesisk kjøpmann på Høvik, burde gi ao dai-drakter til mor og tanter, søstre og svigerinner.

Da mor fortalte om Gais – eller Hong Dau Ngas – spådom, var jeg ikke egentlig overrasket. Den urovekkende personlighetsforstyrrelsen hadde Ba Su helbredet henne for, og hva nå enn *det* måtte være, så fant jeg det ikke merkelig at Gai kjente på seg, ja at hun med sikkerhet visste, at jeg var på vei. Fornemmelsen av å stå i en slags direkte kontakt med henne er ikke blitt svakere siden siste besøk. Vi er begge født i Hestens år, så ifølge vietnamesisk astrologi er det høyst forståelig at vi er så sterkt og avstandsløst knyttet til hverandre.

Desto verre var det for meg å være direkte vitne til det som skjedde med Gai. For flere omstreifende sjeler jaktet på henne. Vietnamesisk nyttår, *tết*, faller vanligvis i begynnelsen av februar etter vestlig kalender; i år var det den syvende. Det er den store høytiden i Vietnam, og selv de fattige greier å skrape sammen noe ekstra for å markere den.

Thanh hadde strevet for å skaffe en smågris, og selv om den lå godt over idealvekten, var vi mer enn fornøyd. Det var nærmest umulig å oppdrive smågris, for de eneste lovlige utsalgene – statens – var for lengst gått tomme.

To dager før *tết* kom en nabo, han Gai hadde luket hos tidligere, for å selge to sekker ris. Så vidt jeg husker var navnet hans Nhiet; han kunne være

på min alder, og dermed hadde jeg – og de eldre – rett til å tiltale ham med fornavnet. Far sa seg villig til å kjøpe risen og avtalte at svigerinnen min, Tau, skulle komme over til Nhiet samme dag for å betale og hente sekene. Dagen var fylt av gjøremål, og det skumret av kveld før Tau bega seg av sted. Hun hadde ikke gått lange stykket da hun så Gai komme småløpende over jordene, fra Nhiet hus. *Hun* hadde tydelig gått etter risen, men hun bar ikke på noe og på den raske, uvante gangen virket det som om hun var blitt skremt av noe.

- Hva er det med deg? spør far idet hun stryker forbi ham ute på gårdsplassen.

- Hva er det med deg? spør Gai Nho, minstesøsteren vår.

Og jeg spør. Men hun svarer ingen av oss, går bare med lukket ansikt mot døren og inn i huset, rett inn foran alteret. Jeg triller etter henne og legger en arm om den lille kroppen som skjelver sterkt. Mor har kommet til på den andre siden og prøver å fange hennes oppmerksomhet:

- Fortell, hva har skjedd med deg? Gai! Er du der?

Med fremmede øyne ser hun seg om i rommet, uten å feste blikket ved noen av oss. Og med ett kan hun snakke:

- Her er det mye glede!

Det var uventede ord for de bekymrede ansiktene rundt henne. Stemmen var dypere, grovere enn hennes naturlige, men likevel mild.

- Kan du si oss hvem du er? spør mor.

- Jeg er Tran Linh Son.

Et guttenavn! Så hun er blitt gutt. Nå ser hun – eller han – seg rundt på oss, fanger en og en med blikket. Meg kjenner han tydeligvis ikke, og han stusser ved synet:

- Hvordan er du blitt så hvit og vakker?

- Jeg har vært lenge borte og bodd under en kaldere himmel, svarer jeg og blir høytidelig, distansert:

- Jeg er broren til denne kvinnen som du, Tran Linh Son, har brutt deg inn i, og nå ber jeg deg om å forlate henne!

- Bare vær rolig! Jeg kjenner henne. Hun er god. Og jeg vil ikke gjøre henne ondt.

Tran Linh Son tok plass ved bordet, sammen med oss andre mannfolk. Og som oss tente han opp en røyk. Men

den hjemmedyrkede tobakken var åpenbart for sterk for Gais gane som aldri hadde smakt slikt. Han pekte mot min pakke amerikanske sigaretter og mente at en slik ville behage ham bedre. Og mens han røkte én sigarett og to, fortalte han mer om seg selv:

- Jeg ble drept da jeg var åtte år; nå er jeg åtteogtyve. Jeg bor hos herr Nhiet – i et trangt og skittent skur...

Et skur! Det måtte være alteret han omtalte på denne lite ærbødige måten.

- Han er en ussel mann, men vond å slippe fra. Nå leter jeg etter Hong Dao Nga, henne kjenner dere jo, og dere kan kanskje hjelpe meg. Herr Nhiet har fått tre sjeler av sin mester – Hong Dao Nga, meg og en til – for at vi skulle hjelpe ham med å helbrede mennesker fra sykdom og vantro. Men herr Nhiet er ingen god mann, han har onde hensikter og han utnytter oss i sitt renkespill. Og det skal bli hans ende, vi trenger hverken gjøre fra eller til. For den onde vil bli tatt hånd om av det onde!

Igjen ble den besatte Gai i all hast brakt til *Ba Su*. Mor, Anh og Gai tråkket av sted på én sykkel, og da de kom tilbake ved midnatt, var Gai til alles lettelse igjen sitt gamle selv. Mor fortalte om hvordan Ba Su hadde slåss for å drive Tran Linh Son ut av henne: Hun hadde oppført den reneste krigsdans med merkelige slag ut i luften. Uten å berøre Gai var det likevel som om hvert slag rammet henne, den stakkars kroppen var blitt mørbanket

Lammet av skrekk og uten å få puste hadde hun til slutt greid å presse frem noen klynkende nødrop.

Vi prøvde å samle oss om forberedelsene til *têt* dagen etter. Gai svimmet omkring og ville gjerne hjelpe til, men mens hun hentet inn grønnsaker fra kjøkkenhaven, segnet hun plutselig om. Vi fikk henne i seng, blek, matt og kald.

under de rituelle slagene og ble til slutt liggende kraftløs. Sakte var så Gai kommet til seg selv. Og for å sikre henne mot nye sjele-invasjoner ga Ba Su henne en amulett av stoff, av form og størrelse som en tepose og med et magisk innhold som var skjult for oss. Denne måtte Gai alltid bære på seg.

Gai virket utmattet men frisk. Og til tross for den nedtrykte stemning som hvilte over familien, øynet vi nå håpet om en rolig *têt*-feiring. Gai vasket seg grundigere enn vanlig og la seg i en smal seng i bakrommet. Mor satt hos henne til hun sov trygt.

Utpå natten kom det klagende lyder fra Gai, hun lå i en halvdøs, og far våknet av at hun liksom ropte om hjelp. Han fikk henne våken og la henne over i sengen til mor og Gai Nho. Om morgenen fikk vi høre drømmen som hadde skremt henne: Hun lå på en tømmerstokk uten å kunne røre seg. Stokken hang i luften og ble vugget frem og tilbake, og plutselig hadde hun kjent et kvelertak om halsen.

- Mor, jeg dør, hvisket hun, knapt hørbart, før hun gikk inn i koma. Jeg kjente på kroppen hennes, den var kald som en død fugl. Men ikke før tapet begynte å gå opp for oss, var det med ett liv i kroppen. Gai satte seg opp, så forundret rundt på oss og sa:

- Gai er ikke død, ta det med ro! Men hun er langt borte.

Igjen var det en ny stemme som snakket i henne. Mor spurte hvem det var, og stemmen presenterte seg som *Xuan*, en ung jente, død for noen år siden, også hun en hvileløs sjel som var under Nhiets innflytelse.

- Han er et dårlig menneske, sa *Xuan* som de andre to, - og han har makt over oss. Men jeg nekter å utføre hans vilje. Nå vil han nemlig drepe Gai, og han kommer til å sende nye og nye sjeler over henne til endelig en gjør som han vil. Mesteren hans samler på småsjeler, barn som dør og som foreldrene ikke sørger for. Han rår over tusenvis, og *Nhiet* kan låne stadig nye. Så det vil jeg si dere: Bare hvis han,

Nhiet, drepes, blir Gai fri!

Dette var en sak for politiet. Det var nå liten tvil om at naboen, Nhiet, drev med sort magi – en virksomhet som i det sosialistiske Vietnam er belagt med straff, til tross for at man offisielt ikke tror på dette overnaturlige tøvet.

Ung var gått for å oppsøke det lokale politi da Gai, det vil si Xuan, opplyste om at det ville ta tid.

- Jeg kjenner til politisjefen, sa Xuan, - han er ikke hjemme nå, så Ung har ikke fått tak i ham. Men de kommer til å treffes tilfeldig på veien.

En stund senere sa Xuan at de hadde møtt hverandre og var på vei, flere i følge. En nabo løp ut og så etter dem, men oppdaget ingen og mente Xuan bare for med løgn.

- Neida, sa Xuan, - bare vent, de er her straks.

Så kom de, Ung i følge med politisjefen og tre betjenter. Ingen av politifolkene bar våpen, de virket som ganske alminnelige middelaldrende menn.

Da skjedde det overraskende: Xuan, i Gais spinkle skikkelse, reiste seg og stilte seg foran politisjefen. Hun så bebreidende opp på ham.

- Du sørger ikke godt nok for din første kone, sa hun. – Du lar henne gå der ensom, uten penger, uten omsorg. Din første kone er vakker men fattig, og du forsømmer henne til fordel for

din annen kone som du tok for rikdommens skyld. Du er altfor glad i penger!

Ordene virket. Politisjefen var tydelig rammet av denne uventede salven, selv om han på direkte spørsmål fra Thanh bare trakk på skuldrene. Han ville verken bekrefte eller benekte noe. Det var kanskje ingen skam, heller ikke for en lovens mann, å bli avslørt som bigamist, for selv om flerkoneri har vært forbudt i snart tredve år, er det stadig utbredt og akseptert i land-distriktene. Men videre å fremstå som en pengegrisk koneplager, det var verre. Og Xuan var sikker i sin sak:

- Merk deg det jeg sier, fortsatte hun. – Pass på din første kone! Slik du nå ter deg, vil det gå deg ille.

De fire gikk for å hente den mistenkte. Han ble geleidet hjem til oss mellom to betjenter, og han var – eller lot som om han var – helt i villrede om hva dette gjaldt.

- Hvorfor er du så ondskapsfull? Xuan gikk direkte på ham. – Hva er grunnen til at du streber Gai etter livet?

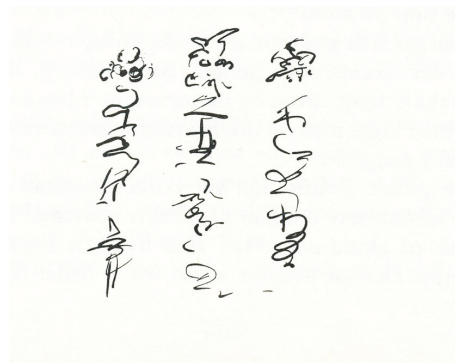
Politisjefen forklarte ham hva anklagen gikk ut på. Ikke at de trodde på magi, forsikret han, men slike svartekunster var i alle fall straffbart. Nhiet benektet ethvert kjennskap til hendelsene, ja, han hadde overhodet ikke rede på magi, visste knapt nok hva det var. Men hvorfor skulle denne stakkars piken peke ut deg hvis det ikke var noe i det? Nei, han kjente verken til Tran

Linh Son eller Xuan eller hva de kalte seg, disse sjelene. Gai kjente han jo, hun hadde arbeidet på åkeren hans et par ganger, men hun hadde ikke engang vært inne i huset hans, og han hadde ikke gjort henne noe galt.

- Så du kjenner ikke Xuan, sa Xuan skarpt. – Hvordan kan det da ha seg at du har navnet mitt hjemme?

- Jeg har ingen navn hos meg. Hva mener du?

- Å jo da! Tre navn har du, mitt og de to andres. Jeg kan hente dem om du vil.

Politiet tok henne på alvor. To stykker fulgte Xuan ned til Nhiet's hus, og da de kom tilbake, bar Xuan et tøyestykke triumferende over hodet. Hun la det på bordet fremfor oss; det var på størrelse med en liten duk og var fylt med rare tegn og tegninger. Tre ansikter lot seg skjelne mellom noe som lignet et virvar av blekksprutarmer. Over hvert ansikt sto malt et tegn, kinesiske eller gammel-vietnamesiske tegn antar jeg; ingen av oss kunne tyde dem. Bortsett fra Xuan: - Her er jeg, med mitt navn

og mitt ansikt, som den sterkeste i midten. De to andre på hver side er mine hjelpere, Nga og Son.

Nhiet forholdt seg taus. Politisjefen begynte å forhøre ham igjen; hvordan kunne dette ha seg, var det riktig som Xuan påsto eller hadde han en annen forklaring. Nei, kom det motvillig, det var ikke noe spesielt ved den duken, det var bare en gammel fille han hadde liggende blant annet skrot. Nå ble det liv i den andre naboen som fortsatt var til stede, han husket å ha sett denne duken hos Nhiet, liggende fremme på alteret. Men nå var den altså gjemt bort i en kurv i bakrommet.

Politisjefen var ikke lenger i tvil:

- Dette avgjør saken. Vi har mer enn nok på deg til å få deg dømt – ikke bare for å ha besatt denne piken, for det tror vi som sagt ikke noe på, men for å ha drevet ulovlig magi. Det blir minst ett års fengsel, kanskje opptil tre. Det avhenger av deg. Hvis du nå gjør det som trengs for å helbrede piken, vil det bli betraktet som formildende.

- Jeg vet jo ikke noe om slikt, vedble Nhiet, - men jeg kan sende bud på faren min som er *thay phap* (en som har evnen til å komme i kontakt med og drive ut onde ånder). Kanskje han kan gjøre henne frisk.

- Det går nok ikke, sa politisjefen, - for da vet vi ikke om det er han eller du som står for helbredelsen! Nå blir du med oss ned til ditt hus, og du får én time på deg til å få henne frisk og rask igjen.

Politiet ransaket Nhiets hus mens vi andre satt hjemme rundt bordet. Gai, som fortsatt var Xuan, hadde det vondt:

- Nå roper han på meg! Nå tramper han i bakken. En. To. Tre. Men jeg vil ikke tilbake til ham. Og jeg vil ikke forlate Gai, hun trenger meg hos seg nå som hun er så svak. Åh, han kaller på meg igjen, han løfter armene over hodet. En gang, to, tre. Og nå slår han slagene på gong-gongen. Jeg klarer ikke mer, jeg vil ikke. En. Og to. Og ...

Lillesøster falt om som en filledukke. Anh og Dat styrtet til, hjalp henne på bena, prøvde å riste liv i henne. Sakte kom hun til bevissthet, så seg prøvende og etter hvert tryggere om på oss. Vi gjenkjente Gais blikk i øynene hennes.

Senere spurte vi politiet om Nhiet hadde foretatt seg noe spesielt mens de hadde oppholdt seg i huset hans. Jo, de hadde fulgt nøye med på hva han gjorde. Han hadde trampet tre ganger i jordgulvet, han hadde samlet hendene tre ganger over hodet og han hadde slått tre slag på en gong-gong.

Familien var utslitt men lettet etter arrestasjonen av Nhiet. Uten å våge å si det høyt bar vi alle et berettiget håp om at det hele nå var over. Så var det bare begynnelsen. Allerede samme kveld, dagen før *têt*, ramler Gai igjen livløs om og våkner i ny skikkelse, en liten lattermild, andpusten jente som

ikke tør si hva hun heter.

- Mesteren kommer til å straffe meg hvis jeg sier det, han følger med i alt jeg gjør. Jeg kommer rett fra ham nå og har løpt hele veien. Og det er en lang vei, skal jeg si dere. Særlig for meg som bare er fem år.

Så slo hun opp en umotivert latter. Som gikk over i snufsing:

- Jeg har løpt og løpt for å komme tidsnok. For hun trenger oss. Bare vi kan redde henne. Bare vi kan holde kroppen hennes i live til sjelen hennes vender tilbake. Den er langt, langt borte nå, på bunnen av en brønn. Og han som streber Gai etter liv, han som har betalt Nhiet for å drive sjelen fra henne, det er ikke mesteren min. Det er – forresten, det vet dere vel selv, han bor ikke langt herfra...

Hun pekte i en retning som bekreftet en mistanke familien allerede hadde: at det var Gais ektemann, han hun hadde flyttet fra et par år tidligere og som stadig forfulgte henne – at det var han som sto bak. Men slikt kunne ikke bevises.

Igjen boblet latteren opp i den vesle jenta: - Jeg kan godt vise dere veien til mesteren min. Han bor flott kan dere tro. Og jeg bor hos ham – i en blomsterpotte ved inngangen. Jeg kan godt si hva han heter også. Hoai heter han. I morgen var jeg på torvet, og stjal kaker til ham. Det er det morsomste jeg vet. Skal jeg stjele noen til dere også, kanskje?

Mens småjenta fortsatte å prate i sprang og byks, kom mor med ett på amuletten, den magiske posen de hadde fått av Ba Su: Hun hadde glemt å legge den tilbake i Gais lomme etter badet kvelden før. Ikke rart at stadig nye sjeler toget inn over henne!

Straks amuletten igjen var riktig anbrakt, skjedde en formidabel forvandling. Den fnisende og snufsende småjenta forsvant, et profetisk alvor kom over Gai. Hun talte som fra et sted langt borte og høyt oppe, hun sa at nå hadde «De fem gode ånder», *Nhon di man ong*, tatt herredømme over Gai, de var sendt av Ba Su for å forsvare henne og passe på kroppen hennes og lete etter sjelen som var jaget langt bort og kastet i en brønn. Hun trengte ikke frykte for de hvileløse sjeler mer, for et lag soldater var sendt til rismannen Nhiets hus for å spre alle sjeler for alle vinder. Og tredje nyttårsdag skulle det skje: Gai skulle igjen bringes til Ba Su for der å få sjelen tilbake og utrustes med nye magiske motstandsord.

Med fem skytsånder i seg skulle man tro at Gai nå var ved sine fulle fem. Men etter vietnamesisk tro er det først når man er ved sine fulle tolv, at et menneske er friskt og harmonisk. Det er nemlig tre sjeler og ni ånder som sammen gir kraft til kroppen: den første sjelen opprettholder livet, den andre tenkeevnen og den tredje sanseevnen, mens åndene er livskraft av mer ubestemt karakter. Sjelene og skytsåndene er stadig utsatt for angrep fra onde ånder eller fra hvileløse, avdøde sjeler som ikke blir ofret til av sine gjenlevende slektninger. Skulle en eller flere av de tolv bli angrepet og jaget fra kroppen, kan det føre til sykdom, til galskap – eller til døden.

Ved åttetiden samme kveld gikk Gai – med sine fem gode ånder – bort til alteret. Stille nynnende tente hun tre røkelsespinde, bøyde seg tre ganger med samlede hender og ble stående. Så ramlet hun sammen, bevisstløs. Vi fire eldste brødrene ilte til og fikk langsomt vekket henne til live. Og nå får vi vite at nok en ånd har tatt bolig i henne, den gode ånd i alteret, selveste husguden.

Midt i det tragiske kan jeg ikke fri meg for det etter hvert nokså komiske i dette opp- tog av ånder og sjeler. Ung er åpenbart enda mer skeptisk, ja, han blir sint og begynner å æreskjelle ånden. – Hvordan kan vi stole på at du er den gode ånd, at du ikke er en skjelsk smådjevle? Gi oss et tegn, da, et sikkert tegn!

Gais hode nikket. Ett tegn skulle ånden gi, bare ett tegn og bare én gang. Vi fikk beskjed om å merke to mynter med kalk på den ene siden, kaste dem i været og la dem falle på en tallerken. De hvite sidene ville vende opp og ikke etterlate tvil om at ånden snakket sant. Thanh gjorde som forskrevet, og selv Ung ble taus da vi måpende stirret ned på to ganger hvitt.

Til gjengjeld begynte ånden å tale. Den ga seg til å refse familien for slapphet med ritualene. Far, som tidligere hadde holdt alterets ånd i ære, hadde nå i lengre tid forsømt dem.

- Det er ensomt å sitte her alene! sa ånden gjennom Gais munn. – Og nå Gai, skal hun ha håp om å samle sine sjeler, må hun ta tilbedelsen alvorlig. Hun skulle ha bedt hver kveld, hun skulle ha tent røkelse og vernet om

mitt alter slik jeg vil verne om henne. Hvorfor har hun unnlatt å gjøre dette eneste nødvendige?

Naboen, han som hadde sett duken med de magiske tegn og figurer ligge på Nhiets alter, fikk også merke den gode ånds vrede. Han delte Ungs tvil på om det virkelig var alterets ånd som hadde tatt bolig i Gai, og han hadde ikke vært vitne til de merkede myntenenes klare tale. At ånden hadde villet gi ett og bare ett tegn, tok han heller ikke så nøye. Stående foran det nye alteret, med samlede hender og røkelsen tent, påkalte han ånden, ba den ta ham selv i besittelse og gjøre det klart for alle at det var den og ingen annen som var i Gai. Og han ble bønnhørt. Gai satt rolig, lett smilende, og så ut som om hun – eller ånden i henne – styrte det som nå skjedde. Naboen ble besatt. Han vaklet bakovert, ble slått i gulvet, vred seg i krampetrekninger. Usammenhengende ord frådet ut av munnen hans. Jeg ble grepet av en nesten smertende angst. - Nå, du tviler ikke lenger på hvem jeg er! kom det med gjennomtrengende røst fra Gai. Naboen ble satt opp på sengen, men var helt stum. Vi prøvde å snakke til ham, riste i ham, uten å få svar.

- Han kan ikke snakke, sa Gai. – Men det er ingen fare, jeg skal hente ham tilbake!

og hun vekket naboen fra trancen. I siste liten fikk vi gjort noen forberedelser til *tét*, det aller nødtørftigste,

slik at vi i det minste fikk markert dagen sammen med de nærmeste. Konene til Thanh, Dat og Ung kom over om morgenen og hjalp til med å bake riskaker og pynte huset. Jeg fulgte med på hvordan Tau laget *banh it*, nyttårskake: hvordan hun malte ris, kokosmasse og grønne bønner, blandede i sukker og pakket det hele inn i bananblader. Nyttår uten nyttårskake, det er som et selskap uten historier.

Ned fra takbjelkene hang svinekjøttet som skulle tilberedes for kvelden. Og blomster og røkelse og kinaputter til å skremme onde ånder med, lå klart.

Gai satt halvt fraværende ved spisebordet. Mellom alle gjøremål hadde vi nærmest glemt henne da hun plutselig skrek til som en sersjant: - Ut! Hun krøkte bena oppunder seg på stolen og sparket målrettet ut i luften. - Ut! Vekk med dere! Så sprang hun selv

ut av huset som om hun opptok forfølgelsen. På gårdsplassen ble hun stående i spent forsvarsstilling, tre sekunder, fem sekunder, så hoppet hun opp og sendte et kraftig spark i den usynlige motstanderen. Og et til og et til. Bevegelsene hennes var helt utrolige. Selv som gammel Bruce Lee-fan kan jeg ikke huske å ha sett maken.

- Jeg ante ikke at Gai kunne karate, sa jeg til Dat som jeg visste forsto seg på forsvarsteknikker.

- Ikke jeg heller, svarte han. - Jeg har riktignok lært henne litt, men dette er noe helt annet. Dette er «den godes karate», og jeg må si jeg aldri har sett noe lignende. Det er en egen form, som du kanskje vet, gudenenes form. Mennesker kan ikke lære den.

Etter noen minutter kom Gai smilende inn igjen: - Nå tør de ikke komme tilbake!

I forundringen over det som hadde skjedd, var vi lettet over at Gai – ved hjelp av de gode ånder i henne – nå var i stand til å forsvare seg selv. Festmåltidet var straks klart til å settes på bordet, og de små nevøene og niesene mine løp urolig omkring, noe de slett ikke gjør vanligvis. Bortsett fra én av dem: Kien, Thanh's sønn på snaut seks år. Han er en spinkel, litt engstelig pjukk som stadig har det travelt med å skvette hit eller dit. Familien har lenge vært bekymret for ham; særlig etter at den eldste broren

hans, Nha, døde to år tidligere, har han virket mer og mer rar. Gjennom Gai skulle vi få en slags forklaring på dette også.

- Mor! Kom til meg, er du ikke glad i meg? Gai var besatt igjen. Mor gikk bort til henne, strøk henne over pan-
nen og snakket beroligende. Men det var ikke henne den lille barnestemmen ropte på. Gai strakte hendene mot Tau, Thanh's kone.

- Hvor er du mor? Og hvor er far? Jeg har sett ham så ofte på rismarkene, sett ham fange småfisk i dammene. Mange ganger har jeg kommet til dere om natten, prøvd å vekke dere, men dere sover som døde.

Tau gråt i forskrekkelse. Alle skjøn-
te nå at det var hennes og Thanh's døde sønn Nha som var kommet. Han var syv år da han døde for noen år siden – av «medisinforgiftning», fikk jeg høre. Hva slags sykdom han hadde visste de ikke sikkert, og kanskje ikke legen heller, for han hadde dødd plutselig etter en kraftig dose medisin.

Thanh og Tau satte seg stille ned ved siden av Gai. Hva kunne de si? Thanh tenkte vel på «spøkelseshistorien» sin, den gangen han ble nappet flere fanger i tåa mens han sov uten å se en levende sjel. Var dette forklaringen?

- Hvorfor får jeg aldri noe å spise? sutret stemmen. – Jeg må gå og tigte, risklumper og salt. Og klær har jeg ikke lenger, så nå løper jeg naken rundt. Ingen sørger for meg.

Alle barna går på skole, men ikke jeg, ingen vil ha meg.

Det var en sterkt beveget forsamling som lyttet til lille Nha. Vi satt og gråt alle sammen, far også. Mor grep inn, hun forsto vel at dette måtte avbrytes, at Thanh og Tau måtte få tid til å tenke seg om:

- Det var godt du kom og fortalte dette, sa hun. – Men reis tilbake nå, dit du kom fra. Heretter vet vi hva du trenger og skal sørge bedre for deg.

Nha lystret. Gai falt sammen og kom til seg selv igjen i de sterke «Fem gode ånder»-tilstanden. Hun forklarte at Nha hadde vært rundt henne hele dagen og forsøkt å smyge seg inn i henne. Nå måtte Thanh kjøpe inn ting Nha trengte, som papirklær og papirpenger, og brenne det på offerbålet. Mat ble satt frem til ham med det samme, og etter en snau time var Thanh tilbake og gikk i gang med ofringen. Festmaten smakte oss ikke videre.

Mange skulle ha sengeplass denne natten, og Gai ble lagt ved siden av

meg i den lille sengen. Utpå natten våknet jeg av at hun snakket høyt. – Vekk med deg! hørte jeg. – Er du her igjen?

- Hvem snakker du til? spurte jeg og måtte gjenta det høyere før hun svarte: - Det er Nha, han er tilbake. Lille Nha har ikke forstått hvordan han skulle ta imot alt han fikk i dag. Det må gjøres langt tydeligere!

Neste dag, første nyttårsdag, måtte Thanh gjennomføre hele ritualet om igjen og forklare Nha hva han skulle gjøre.

- Se her har far laget mat til deg. Nå kan du komme og spise. Og disse klærne og pengene er til deg, ta det med deg hjem til dem du bor hos nå, så vil du få hjelp til å begynne på skolen. Om to dager, når din Tante Átte (det vil si Gai) skal til Ba Su, kan du komme tilbake hit og bli med, slik at Ba Su kan hjelpe deg også.

Endelig lot lille Nha til å ha forstått. Mei Gai hadde flere instruksjoner til Thanh, for nå hadde hun fått klarhet i hva som var galt med Thanh's gjenværende sønn, den alltid rastløse Kien.

- Kien må bytte navn! sa Gai med styrke. – Hvis ikke kommer han til å dø! For han og Nha står så nær hverandre. Nha har tatt halvparten av ham og suger sakte livsåndene ut av ham. Det er derfor Kien er så skvetten alltid. Han vil ikke spise kjøtt fordi Nha ikke har fått nok å spise. Han ødelegger

klærne sine fordi Nha går nesten naken. Hvis du ikke gir ham et nytt navn, vil han dø, og da har du ingen igjen!

Det siste var riktignok en overdrivelse: Thanh har to småjenter også, den siste født etter forrige gang jeg var her, men de tellet visst ikke i denne sammenheng. Kien var eneste levende sønn.

- Kien må gjenvinne styrken, fortsatte Gai, - fra nå av skal du kalle ham Hung!

En helt! Det er det Hung betyr. Hva Kien betyr, vet jeg ikke, men det er godt mulig at det er noe ufordelaktig. I hvert fall er det vanlig å gi småbarn nedsettende navn for å gjøre dem lite tiltrekkende for onde ånder. *Meo* (katt) og *Cho* (hund) blir ofte brukt som slike navn, ja, til og med tabuord som *Cat* (penis) og *Lon* (skjede).

Ung stod for matlagingen denne første nyttårsdag, og vi hørte ham romstere ved grillen. Før vi andre kunne merke noe til duftene, begynte Gai å klage over hodepine.

- Nå lager Ung noe urent. Det må han ikke!

Tidligere på dagen hadde det vært en historie med et stekt hundelår som Tante Tre hadde hatt med til Dats hus. Det merket Gai uten å ha sett det, og hun formante Dat om ikke å fornærme åndene ved å spise urent kjøtt. Nå kom Ung inn til hovedalteret for å ofre

av det han hadde tilberedt. Det viste seg å være innmat av svin og and, helt akseptable delikatesser så vidt jeg visste, men visstnok også det urent i strengere religiøs forstand. Gai ble sterkt uvel, og jeg ba Dat ta hensyn til henne og heller spise på kjøkkenet.

Da rant det over for Ung. Skulle han ikke lenger få lov til å spise – og til og med ofre – helt vanlig mat på grunn av den gærne søstra? Han ga seg til å skjelle ut gode som onde ånder og heksekunster og alt. – Og du, sa han skarpt til meg, - du som har reist og som har utdannelse, *du* tror på alt dette her!

Jeg svarte at jeg visste mindre enn dem om disse tingene. Jeg var i villrede

om hva jeg skulle tro. Jeg svarte at det kanskje finnes andre måter å forklare det på enn ånder og hvileløse sjeler, men at den forklaringen virket gyldig nok her. Og fremfor alt, her og nå må vi gjøre det som er best for Gai.

Ungs vantro harme gikk sterkt inn på Gai som gråtende og knapt hørbart

fikk sagt at dette var slutten. Nå forlot de fem ånder henne, nå ble hun etterlatt for å dø. Mor, far og Dat tente røkelse på alteret for å kalle åndene tilbake. Hele kvelden fortsatte de å be om tilgivelse for Ungs uforstand og medlidenhet for Gai – før de fem gode ånder ble overtalt til å bli.

Jeg reiste tredje nyttårsdag. For tredje gang skulle jeg tilbakelegge avstanden fra min barndoms vietnamesiske landsbygd til mitt voksne livs moderne storby, en avstand som er vel så lang i forståelse og tid og kultur som i kilometer.

Gai skulle også reise – til Ba Su for å få sin sjel tilbake. En liten buss var bestilt, og Gai og Anh og sykkelen deres ble med til hovedveien der våre veier skiltes. Far og Ung fulgte meg til Saigon for å skaffe mer håndfaste ting: en insektsprøyte, en skrue til sykkelen.

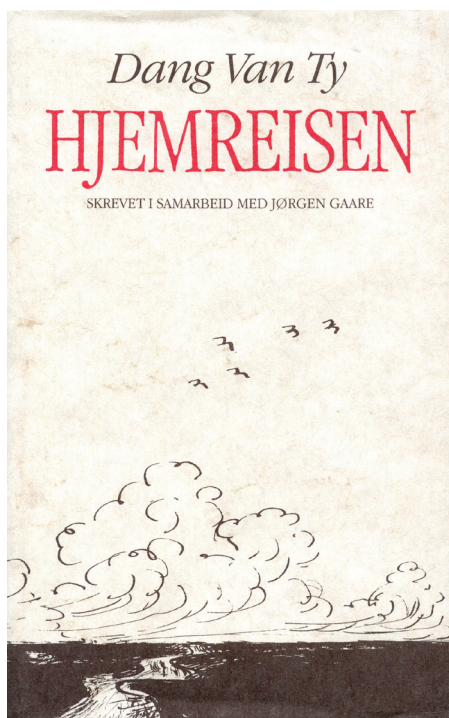
To dager senere satt jeg på flyet. Far hadde lovet meg å få Gai undersøkt på et sykehus i Saigon. Min vestlige tenkemåte var i ferd med å vende tilbake, og den mente det var tryggest å få klarlagt om det lå en organisk lidelse til grunn.

Slik tenker jeg om deg, søster, søster. Slik tenker jeg også. For jeg er selv dypt splittet. En kule i natten splittet kroppen min og sendte meg til en annen verden; den splittet min verden.

Og du, du som er fratatt sjelen og må huse så mange andre sjeler, døde barn, døde soldater, levende redsler: Du må finne din egen vei i håp og tålmodighet.

Men søster, søster! Vietnams splintrede sjel! Sikkert har jeg lagt igjen en av min ni ånder hos deg. Kan det være deg til hjelp, så lever jeg gjerne videre med mine åtte.

Dang Van Ty
post@dangvanty.com

Be Buoi av Dang Van Ty, Litografi, 2011

Før entréen av Dang Van Ty, Olje på lerret